

Jakub Macek – Draft projektu disertační práce, SOC913

Pracovní název:

Identita nových médií – informační politika Spojených států a Evropské unie

(Název převděpodobně není finální – a to proto, že postihuje jen částečně postupně se proostřující téma studie.)

Pokročilé informační a komunikační technologie (ICT, dále též *nová média* či *nové technologie*), založené na digitálním kódování a počítačovém zpracování dat, jsou v současnosti všudypřítomné – a to nikoli jen v čistě technologickém slova smyslu. Prostupují – alespoň ve vyspělém světě – všemi rovinami společnosti, většinou forem společenského jednání a společenské organizace, jsou provázané se sociálními a kulturními praktikami, zahrnují a spoluutvářejí institucionální formace v nejširším slova smyslu. Průmysl s nimi spojený je zároveň jednou z nejdynamičtějších složek světového hospodářství. Z těchto důvodů se již od konce osmdesátých let dvacátého století stávaly ICT objektem zájmu politické sféry, aby se během let devadesátých přerodily v jedno nejvýznamnějších témat informační (a mediální) politiky.

Vládnoucí politické kruhy západních států získaly během posledních patnácti let značný vliv na směřování a regulaci ICT – a tedy i na utváření jejich reprezentací. Jazyk politických vizí a jazyk státní regulace ICT ovšem má své kořeny v diskurzích vůči státní moci opozičních – rétorika informační politiky navázala na diskurzy a vize kyberkultury.

Vztah mezi kyberkulturními diskurzy a diskurzem informační politiky dosud nebyl výrazněji zkoumán – stejně jako nebyla podrobněji zkoumána otázka, jakým způsobem se informační politika vyrovnala s původně značně subverzivní identitou nových médií a jak proměňovala jejich kyberkulturou vytvořený obraz.

Téma, cíl a přínos projektu

Střed okruhu problémů, kterými se ve své částečně teoretické a částečně analyticko-výzkumné práci zabývám, lze vyznačit v podstatě jednoduchými otázkami:

- Jakým způsobem se do informační politiky takzvaných nových médií, tedy státem formulovaného vztahu k pokročilým informačním a komunikačním technologiím, promítá kyberkulturní ideologie? Čili ideologie, nesená diskurzy subkultur a skupin,

které měly ke státu – vzhledem ke svým libertiánským kořenům – často odtažitý vztah?

Takto položené otázky se opírají o opodstatněný předpoklad, že stát – konkrétně Spojené státy americké, následované s několikaletým zpožděním některými zeměmi Evropské unie a vyspělými východoasijskými zeměmi – převzal způsob, jímž od 90. let 20. století hovořil o pokročilých informačních a komunikačních technologiích, od subkultur, jež tyto technologie v 70. a 80. letech pomáhaly rozvíjet a kulturně kolonizovat. O předpoklad, že stát adoptoval kyberkulturní rétoriku, jejíž základní diskurzivní strukturu (tedy jakousi „ideologickou strategii“) jsem zachytil ve své předchozí studii (Macek 2004), i s celou její mytologizující silou, přičemž „jen“ neutralizoval její subverzivní (vůči státu a statusu quo odmítavý) postoj a delegitimizoval její původní kulturní nositele (hackerskou subkulturu).

Cílem práce tak je ukázat, že stát – v zásadě vítěz diskurzivního boje o svět pokročilých informačních a komunikačních technologií – ve své informační politice pracuje s obrazem pokročilých informačních a komunikačních technologií, který se sice jeví jako zachycující jejich „vlastnosti“, ale který je ve skutečnosti spíše průmětem poměrně starých tužeb a vizí vkládaných do těchto technologií konkrétními sociálními aktéry v době daleko předcházející vstupu státu na herní plochu. Že stát ve svém vyprávění o nových technologiích replikuje stará a ve své podstatě ideologická a mytizující (v barthesovském slova smyslu) schémata.

Výchozími hypotézami projektu jsou tak tvrzení, že informační politika nových médií ve Spojených státech a v Evropské unii je charakteristická svou snahou o vyrovnání se s kyberkulturními naracemi, že

- v devadesátých letech přijala tematickou strukturu diskurzů a narácí rané kyberkultury (tematické jádro kyberkulturních narácí),
  - kterou na jedné straně využila jako předformulovaný náčrt problematických momentů spojených s novými technologiemi (tedy že ji, jinými slovy, ideologizovala – viz dále)
  - a na druhé straně ji využila coby nástroj manifestní legitimizace pozvolné, ale vysledovatelné a zřetelné mocensky (politicky a ekonomicky) motivované regulace prostoru nových médií.
- Vztah oficiální informační politiky (formované především zájmy politické reprezentace a ekonomických aktérů) k jádru kyberkulturních narácí lze popsat jako proces, v němž informační politika nejdříve adoptuje východiska a očekávání kyberkulturních narácí, aby prostřednictvím jejich politizace následně a pozvolna neutralizovala jejich subverzivní a emancipativní potenciál.

Proces adopce a neutralizace sdělení kyberkulturních narací tak lze (do jisté, leč přijatelné míry) chápat jako výraz diskurzivního boje, jako diskurzivní odraz snahy moci o vyrovnání se s novými médii jako takovými.

Implicitní otázkou, prostupující imanentně všemi uvedenými hypotézami, pak tak v podstatě je, jaký obraz nových médií informační politika Evropské unie a Spojených států vytváří (tedy jakou identitu jim přisuzuje).

Širším cílem projektu je v základních rysech postihnout vývoj a proměny informační politiky (tj. politiky informačních a komunikačních technologií, ICT) ve Spojených státech a Evropské unii (resp. Evropském společenství) od počátku devadesátých let dvacátého století do poloviny následující dekády, a to s akcentem na zachycení a analýzu dominantních politických diskurzů (a jejich ideologického rozměru).

Smyslem projektu je rozvinout a prohloubit teze předložené v diplomové práci *Raná kyberkultura* (Macek 2004), týkající se vlivu tzv. kyberkulturních narací na formování zmíněné informační politiky a jí artikulované reprezentace ICT.

Výsledek takového projektu by mohl být příspěvkem k tématu politizace a mocenské polarizace diskuze o nových technologiích a tzv. informační společnosti, jak ji dílčím způsobem otevírají například Poster (1996), Robins a Webster (1999), Dahlberg (2001), Goodwin a Spittle (2002), nebo Papparachissi (2002) a jak ji předznamenali již například Bey (1991) a Kroker s Weinsteinem (1993, zde 2001).

Zvolený postup

Disertační studie bude mít formát dvojice vzájemně se prostupujících případových studií několika tematických oblastí informační politiky USA a EU. Metodou je studium dokumentů (spojené s jejich historickou kontextualizací) a kriticky laděná analýza jejich tematické / diskurzivní agendy.

Konkrétně na sebe studie bere podobu analýzy přístupu informační politiky USA a EU ke třem až pěti konkrétním tématům (digital divide, veřejná sféra, komunita, vzdělávání,...) – každé téma představuje jeden řez jazykem (a tedy logikou) informační politiky a současně v sobě koncentruje jeden a více problémů, charakteristických pro původní kyberkulturní narace. Každé téma k sobě navíc nabaluje bohatou politickou i odbornou diskuzi, která umožňuje konfrontovat postoj státu s argumentací oponujících nevládních organizací, ekonomických aktérů a akademické a výzkumné sféry.

Sestup od obecnějších formulací ke konkrétní realizaci a hledání pracovního postupu probíhá především ve znamení zužování a zaostřování tématu. Nástin základní struktury, který uvádím dále, je již výsledkem tohoto procesu, v jehož základu stojí:

- 1) přesnější vymezení zkoumané oblasti,
- 2) spojené s definicí klíčových aktérů, kteří rámuji zkoumanou situaci,
- 3) a s nalezením a synkretickou úpravou vhodného konceptuálního rámování, což předznamenává
- 4) hledání vhodných zkoumaných subtémat, vhodně sloužících k demonstraci zkoumaných jevů, a
- 5) hledání nejvhodnější struktury výsledného textu (dále uvedený návrh struktury je návrhem velmi předběžným a sleduje spíše tematický profil práce, než její skutečnou podobu).

Všechny tyto kroky v zásadě probíhají současně, což značně ztěžuje možnost definovat, v jakém bodě se nyní práce nachází.

ad 1) V tomto bodě práce dosud více postoupila s ohledem k americkému kontextu, na nějž jsem se dosud soustředil více. Postupně dochází k identifikaci klíčových „zdrojových“ institucí a vládních agentur (Ministerstvo zahraničí, FCC, NCLIS, USIA, aj.), s jejichž materiály analýza pracuje, stejně jako k výběru doplňujících zdrojů, zachycujících oponující hlasy.

Pečlivější práce se zdroji Evropské komise byla zatím odložena.

ad 2) Jako klíčoví aktéři „boje o diskurzivní moc nad pokročilými informačními a komunikačními technologiemi“ byly vedle státních institucí (zahrnujících jak zákonodárnou moc, tak silové státní složky) definovány ekonomické subjekty (společnosti z oblasti IT ekonomiky, výrazně se podílející nejen na vývoji a výrobě technologií, ale i jejich ideového směřování), akademická sféra (jež se – v případě sociálních věd – po jisté krizi z poloviny 90. let dopracovává ke kritickému odstupu k problematice) a pochopitelně kyberkulturní kruhy (jež jsou, podobně jako v minulosti, poměrně roztržité, prostupují se volně s akademickou a ekonomickou sférou a zahrnují jak např. nevládní a neziskové organizace, tak subkulturní hnutí).

ad 3) Studie pracuje s několika konceptuálními okruhy, které vzájemně synkreticky propojuje a kterými jsou diskurz-ideologie-hegemonie-moc, teorie subkultur a teorie šíření technologických inovací. Vzhledem k rozrůzněnosti zdrojů vzniká konzistentnější konceptuální zázemí, dávající celé studii jazyk a optiku, pomalu, ale přece.

ad 4) Nalezení konkrétních témat, představujících analytické řezy zkoumaným světem informační politiky, je postupným procesem, který bude završován postupně. Je otázkou, zda

v tomto navázat na obdobný výběr, který byl proveden v předchozí práci, zabývající se ranou kyberkulturou, nebo zda zvolit témata zcela nová.

ad 5) Konečná struktura textu je do značné míry závislá na výběru konkrétních témat, a tedy na úspěšném naplnění předchozího bodu postupu.

Vybraná literatura:

Barlow, John P. 1990. *Crime and Puzzlement*. WWW: <http://www.eff.org/~barlow/>

Bastl, Martin. 2004. „Enforcement Instruments in Cyberspace.“ (Připravováno.) In *Cyberspace 2003: Normative Frameworks*. Brno: PrF MU.

Bey, Hakim. 1991. T.A.Z. The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism. New York: Autonomedia. WWW: http://www.hermetic.com/bey/taz_cont.html

Bílek, Petr A. 2003. *Hledání jazyka interpretace*. Brno: Host.

Dahlberg, Lincoln. 2001. „Democracy via cyberspace: Mapping the rhetorics and practices of three prominent camps.“ Pp. 157-177 in *New Media & Society* vol3(2). London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Foucault, Michel. 2002. *Archeologie vědění*. Praha: Hermann a synové.

Geertz, Clifford. 2000. *Interpretace kultur*. Praha: SLON.

Goodwin, Ian; Spittle, Steve. 2002. „The European Union and the Information Society.“ Pp. 225-249 in *New Media & Society* Vol4(2). London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications.

Gore, Al. 1994. „The Global Infrastructure: Forging a New Athenian Age of Democracy.“ Pp. 4-7 in *Intermedia* 22(2).

Kroker, Arthur. Weinstein, Michael A. 2001. *Data Trash – The Theory of Virtual Class*. Montreal: New World Perspectives. WWW: <http://www.c-theory.net>

Lévy, Pierre. 2000. *Kyberkultura*. Praha: Karolinum.

Levy, Steven. 1994. „The Battle of the Clipper Chip.“ Pp. 44-51, 60, 70 in *The New York Times Magazine* (June 12, 1994).

Lister, Martin; Dovey, Jon; Giddings, Seth; Grant, Iain; Kelly, Kieran. 2003 *New Media: A Critical Introduction*. London, New York: Routledge.

Macek, Jakub. 2004. *Raná kyberkultura*. (Diplomová práce.) Brno: FSS MU.

McChesney, Robert. 1995. „The Internet and US Communication Policy-Making in Historical and Critical Perspective.“ *Journal of Computer-Mediated Communication* 1(4). WWW: <http://www.usc.edu/dept/annenberg/vol1/issue4/mcchesney.html#democracy>

NTIA. 1999. *Falling Through the Net: Defining the Digital Divide*. WWW: <http://www.ntia.doc.gov/ntiahome/fttn99/contents.html>

Papacharissi, Zizi. 2002. „The Virtual Sphere: The Internet as a Public Sphere.“ Pp. 9-27 in *New Media & Society* Vol4(1). London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE.

Philips, Nelson; Hardy, Cynthia. 2002. *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. Sage University Papers Series on Qualitative Research Methods, Vol. 50. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE.

Poster, Mark. 1996. „CyberDemocracy: Internet and the Public Sphere.“ Pp. 201-218 in *Internet Culture*. Ed. by Porter, David. New York, London: Routledge.

Robins, Kevin; Webster, Frank. 1999. *Times of the Technoculture*. New York and London: Routledge.

Sardar, Ziauddin (ed.); Ravetz, Jerome R. (ed.) 1996. *Cyberfutures: Culture and Politics on the Information Superhighway*. London: Pluto Press.

Schrøder, Kim Christian. 2002. "Discourses of fact." Pp. 98-116 in *A Handbook of Media and Communication Research: Qualitative and Quantitative Methodologies*. Ed. by Jensen, Klaus Bruhn. London: Routledge.

Sobchack, Vivian. 1996. „Democratic Franchise and the Electronic Frontier.“ Pp. 77-89 in *Cyberfutures: Culture and Politics on the Information Superhighway*. Ed. by Sardar, Ziauddin; Ravetz, Jerome R. London: Pluto Press.

Wimmer, R. D.; J. R. Dominick. 1994. *Mass Media Research: An Introduction*. 4th ed. Belmont California: Wadsworth Publishing Company.

Yin, R. K. 1994. *Case Study Research: Designs and Methods*. 2nd ed. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications.